

Ledighetsmønstre blant langtidsarbeidsløse

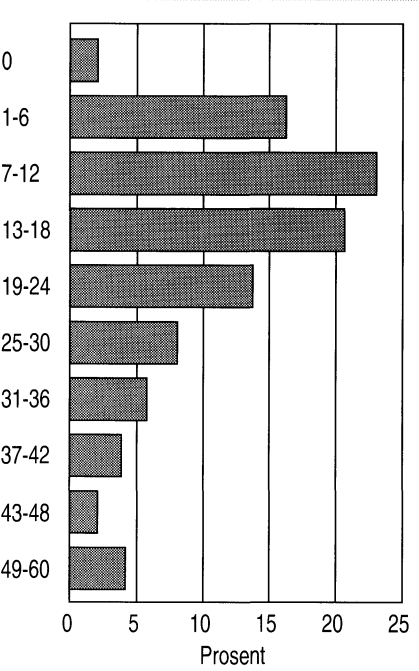
Det er en utbredt oppfatning at langtidsledighet er et ubrutt forløp, som avbrytes av at en kommer i lønnet arbeid igjen eller går ut av arbeidslivet for godt. Vi viser her at ledighetskarrierer preges av bevegelser mellom arbeid, tiltak, utdanning/opplæring, omsorgsarbeid og ledighet. Vi viser også at det er betydelig forskjell i hvordan ulike gjøremål kombineres over tid.

Knut Halvorsen

Bare 2 prosent ledige i sammenhengende fem år

En landsomfattende undersøkelse av langtidslediges levekår fra 1991/1992 viser at den vanligste lengden på en ledighetsperiode ligger på mellom 7 og 12 måneder. Dette gjelder for nesten hver fjerde ledige person (23 prosent). 80,6 prosent har vært arbeidsløse i 7 måneder eller mer i løpet av en femårsperiode (se figur 1). En langtidsledig blir her definert som en person som har vært arbeidsløs i 6 måneder på det tidspunktet vedkommende blir valgt ut til undersøkelsen (2/3 av utvalget). I tillegg tas også med et representativt utvalg av personer på tiltak (1/3 av utvalget). Analysen inkluderer begge kategorier. Begrunnelsen for å ta med personer på tiltak er at disse har mange likhetstrekk med langtidsledige med hensyn til ledighetskarriere (jf. tabell 1).

Figur 1: Antall måneder arbeidsledig de siste fem årene (N=669)

Kilde: Undersøkelse av langtidslediges levekår 1991 og 1992

Det er bare 2 prosent som har vært arbeidsløse sammenhengende i alle fem årene (60 måneder). Gjennomsnittlig ledighet de siste fem årene fordelte seg slik på ulike kategorier:

Tabell 1: Gjennomsnittlig antall måneder ledig siste fem år før første intervju. Forskjellene er signifikante på 5 prosent-nivå eller lavere

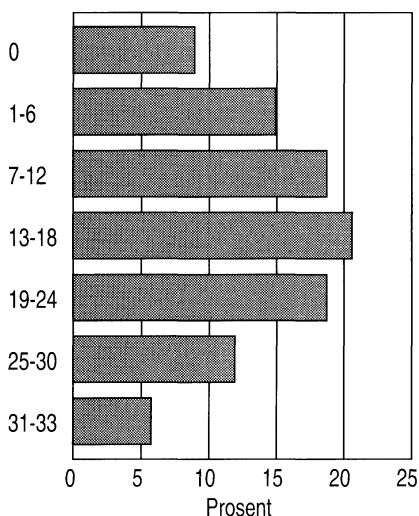
Utvalget*	
Langtidsarbeidsløse	19,1
Utvalg tiltak	16,9
Alder**	
20-24 år	16,7
25-29 år	21,0
30-49 år	20,6
50-59 år	22,2

Dette var de eneste kategoriene hvor vi fant forskjeller av betydning (dvs. signifikante forskjeller). De på tiltak har gjennomsnittlig noe kortere ledighet enn de øvrige. Ledighetsperioden er ikke overraskende lengst for de eldste og kortest for de yngste. Det var ikke signifikante forskjeller etter utdanning, kjønn, bosted, sivilstand, landsdel, eller etter om en hadde barn under 10 år i husholdningen eller ikke.

Gjennomsnittlig hadde de intervjuede vært arbeidsløse 1,7 ganger de siste fem årene, og gjennomsnittlig hadde de vært ledige 14 måneder pr. ledighetsperiode.

Fra januar 1990 til september 1992, dvs. for til sammen 33 måneder, var det vanligst med en ledighetsperiode på 13-18 måneder, noe som gjaldt for 20 prosent av de langtidsledige (jf. figur 2). 36 prosent hadde vært ledig mer enn 13 måneder i denne perioden. Men igjen viser det seg at svært få har vært ledige i hele 33-månedersperioden.

Figur 2: Antall måneder ledig blant langtidsarbeidsløse. Januar 1990-september 1992 (N=497)

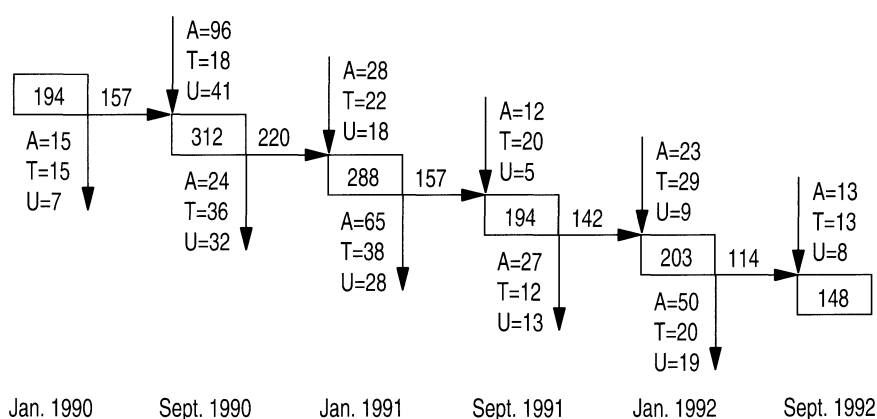
Kilde: Undersøkelse av langtidslediges levekår 1991 og 1992

Betydelig bevegelse mellom ledighet og andre aktiviteter

Figur 3 viser overganger mellom ledighet på den ene side og tre hovedtyper av gjøremål på den annen på seks tidspunkter i den aktuelle perioden, nemlig januar 1990, september 1990, januar 1991, september 1991, januar 1992 og september 1992. De vannrette pilene representerer direkte overganger fra ledighet til ledighet, mens de lodrette pilene ut fra boksene med tall for personer "i bevegelse" viser hvordan disse fordeler seg når det gjelder overgang til andre gjøremål. Pilene inn i boksene med såkalte bestandstall viser hvor de ledige kom fra som ikke var ledige ved forrige opptelling. Selv om de fleste som er ledige på et tidspunkt også er ledige på det neste, ser vi at det er betydelig bevegelser mellom ledighet og de øvrige gjøremålene gjennom hele perioden. Det gjelder både til og fra arbeid, tiltak og utenfor arbeidsstyrken (jf. også Hernæs og Strøm 1994, Colbjørnsen 1995).

Det er en høyest andel blant de som var i arbeid januar 1990 som også var i arbeid september 1992 (50 prosent), mens blant de som var ledige i januar 1990 var også 37 prosent ledi-

Figur 3: Ledighetskarrierer blant langtidsarbeidsløse januar 1990-september 1992.¹ Overganger mellom ledighet og lønnet arbeid/tiltak/utenfor arbeidsstyrken. Absolutte tall²

¹ A = lønnet arbeid, T = tiltak, U = utenfor arbeidsstyrken (inkl. personer det mangler data for)

² De innrammede tallene viser antallet ledige i utvalget på ulike tidspunkt

Kilde: Undersøkelse av langtidslediges levekår 1991 og 1992

Tabell 2: Viktigste gjøremål blant langtidsarbeidsløse i september 1992, etter viktigste gjøremål i januar 1990

Gjøre-mål septem-ber 1992	Gjøremål januar 1990				
	Ledig	Arbeid	Tiltak	Utenfor arb.-styrken	Total
Total	100	100	100	100	100
Ledig	37	28	11	19	30
Arbeid	33	50	37	40	41
Tiltak	10	8	12	6	9
Utenfor arb.-styrke ¹	20	14	28	32	20
(Antall)	(192)	(164)	(43)	(91)	(490)

¹ Utenfor arbeidsstyrken omfatter personer i omsorgsarbeid hjemme, under utdanning, på institusjon og annet

ge september 1992 (jf. tabell 2). Blant dem som var utenfor arbeidsstyrken i januar 1990 var 1/3 fortsatt utenfor i september 1992. Blant de som var på tiltak i januar 1990 hadde det skjedd en betydelig utskifting, slik at bare 12 prosent av dem også var på tiltak i september 1992. Det var faktisk en høyere andel av de som var utenfor arbeidsstyrken i januar 1990 som var i arbeid i september 1990

(40 prosent), enn av de arbeidsløse (33 prosent), mens andelen i arbeid blant de på tiltak var 37 prosent. Blant de på tiltak skjer det oftest at disse går over til arbeid, dernest at de starter på en utdanning, går inn i privat omsorgsarbeid eller selv blir syke og omsorgstrengende (såkalte aktiviteter "utenfor arbeidsstyrken"). De arbeidsledige fortsetter i de fleste tilfellene å være ledige. Hvis de ikke gjør det, går de som oftest over i arbeid eller aktiviteter utenfor arbeidsstyrken. Av de 100 utenfor arbeidsstyrken i september 1991, var 40 personer under utdanning, mens 28 hadde omsorgsarbeid og 15 var syke hjemme. Blant de som er aktive utenfor arbeidsstyrken skjer det oftest at de går over i lønnet arbeid, dernest at de fortsetter sine aktiviteter utenfor arbeidsstyrken og til sist at de blir arbeidsledige.

Aktivitetsmønstre blant langtidsledige

For å se om det er noen kombinasjoner av gjøremål som peker seg ut, er det foretatt en faktoranalyse med utgangspunkt i ni gjøremål eller aktiviteter. Vi bygger som nevnt på opplysninger om viktigste gjøremål måned for måned gjennom 33 måneder.

Tabell 3: Faktoranalyse av viktigste gjøremål gjennom 33 måneder

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5
I arbeid	,94015	-,16667	-,09538	,21297	,09789
Arbeidsløs	-,76370	-,19746	-,17778	,33111	,55845
Opplæring	,04908	-,02175	-,10355	-,12055	-,71676
Tiltak	-,15340	,75234	-,20955	-,03468	-,18223
Omsorg	-,07909	-,04422	,02070	-,95699	,06188
Utdanning	,04158	,73945	,09991	,06229	,15010
Institusjon	-,06686	-,00642	,77529	,11874	,04240
Syk	,06128	,03582	,07223	,13474	-,70193
Rest	,06866	-,05131	,68951	-,14189	-,01645
Prosent					
"Forklart" varians	18,8	14,5	13,6	12,2	11,3

Faktoranalyse brukes til å finne et antall underliggende dimensjoner eller latente faktorer som kan forklare de observerte korrelasjoner mellom observerte variabler. Målet er å få uttrykt de opprinnelige korrelasjonene gjennom så få faktorer som mulig, slik at en kan danne seg et mer oversiktlig bilde (jf. tabell 1).

Til sammen har vi gjennom faktoranalysen forklart vel 70 prosent av variasjonen i gjøremål gjennom de 33 måneder vi har data for.

Faktoranalysen tyder på fem atskilte aktivitetsmønstre: Det første er preget av *arbeid* (her inkludert militær-tjeneste). At noen av de langtidsarbeidsløse har arbeid som hovedgjøremål kan forklares med at det i utvalget også er personer som er delvis arbeidsløse, det vil si som fortsatt kan ha deltidsarbeid. Det andre mønsteret er preget av *utdanning/tiltak*, mens det tredje er preget av personer som har vært mye på institusjon eller ikke har gjort noe spesielt. Vi kaller dette mønsteret for *institusjon/annet*. Det fjerde mønsteret er mindre tydelig, men vi ser at gjøremål som arbeidsløs, i lønnet arbeid og syk går sammen. Vi har kalt mønsteret *arbeid/ledig*. Det femte og siste ledighetsmønsteret som vi identifiserer er et typisk *arbeidsløshetsmønster*. Det er således bare 11 prosent i vårt utvalg som noenlunde svarer til den tradisjonelle forestillingen om de langtidsarbeidsløse, nemlig at de går

ledige i hvert fall mesteparten av den undersøkte perioden. Vi gjør oppmerksom på at vi her snakker om en 33-månedersperiode. Når perioden er fem år gjelder dette som nevnt bare 2 prosent.

De fem faktorene som ble resultatet av faktoranalysen er benyttet som avhengige variabler i regresjonsanalyse, for å se om hva som kjennetegner dem som representerer de ulike ledighetsmønstre. Vi kommer da fram til følgende resultater (jf. tabell 4).

- De forklaringsfaktorene som slår ut, kan bare i liten grad forklare variasjonen i aktivitetsmønstre.
- Regresjonsanalysen viser at møns-

- teret *arbeid* til en viss grad kan relateres til personer som har høy arbeidsinvolvering, som ikke tilhører hushold som har mottatt sosialhjelp, som er kvinner, hovedforsørgere og som bor i kommuner med lav arbeidsløshet blant menn og som ikke har nervøse plager.
- I den grad *utdanning/tiltak*-mønsteret gjelder bestemte personer, er dette personer som bor utenfor Oslo/Akershus/Østlandet (spesielt Nord-Norge) og har nervøse plager.
 - Personer med begrensning i arbeidsevnen og som er bosatt i større byer er noe overrepresentert i *institusjon/annet*-mønsteret.
 - *Arbeid/ledig*-mønsteret er preget av aktive arbeidssøkere med høy arbeidsinvolvering - oftest menn uten barn.
 - *Arbeidsløshetsmønsteret* preges av personer som bor i kommuner med høy arbeidsløshet blant kvinner, de bor i Oslo/Akershus/Østlandsområdet, de er menn og er eldre.
- At flere av mønstrene kan knyttes til tiltak/utdanning er for så vidt ikke overraskende. Dels var 1/3 av det opprinnelige utvalget trukket blant personer som var på ulike arbeidsmarkedstiltak, og dels er tiltak et viktig virkemiddel for å bringe folk ut av

Datagrunnlaget

Undersøkelser fra ett tidspunkt (tverrsnittsundersøkelser) gjør det vanskelig å få innblikk i hva slags ledighetsmønster ulike grupper av arbeidsløse har. Gjennom panelundersøkelsen av langtidsarbeidsløses (20-59 år) levekår i 1991/92, der de samme personene følges over tid, er det imidlertid mulig å undersøke ledighetsmønstre. Et utvalg trukket i februar 1991 ble intervjuet første gang i april 1991 og så intervjuet på nytt i september 1992. Respondentene ble bedt om å oppgi *viktigste* gjøremål måned for måned i 1990, 1991 og 1992. I og med at de fleste intervjuene var avsluttet i oktober 1992, har vi for dette året bare komplette data fram til september. Det er viktig å være klar over at de ulike gjøremålene ikke er gjensidig utelukkende. Selv om det oppgis at hovedsakelig aktivitet i en bestemt måned er utdanning, kan en samtidig ha noe lønnet arbeid eller være arbeidsløs.

I første intervju svarte 708 personer, noe som utgjorde en svarprosent på 70. De reintervjuede utgjør 548 personer, men for gjøremål i hele den undersøkte perioden har vi bare opplysninger fra 501 personer, fordi de øvrige nektet å koble opplysninger fra første intervju med de fra annet intervju.

Tabell 4: Estimering av ledighetsmønstre for ulike kategorier ledige. Stegvis regresjon. Regresjonskoeffisienter (T-verdi)¹. Signifikante på 5 prosent-nivå eller lavere

Mønster	Arbeid	Utdanning/tiltak	Institusjon/annet	Arbeid/ledig	Arbeidsløs
Kjønn	-0,15(3,392)			0,21(4,817)	0,13(2,988)
Fødselsår					-0,17(3,934)
Forsørger	0,14(3,132)				
Barn				-0,13(3,062)	
Nervøsitet	0,12(2,774)	-0,17(3,869)			
Begrenset arbeidsevne			-0,27(-6,215)		
Arbeidssøker				-0,11(-2,628)	
Arbeidsinvolvering	0,20(4,559)			0,19(4,531)	
Sosialhjelp	-0,15(3,556)				
Landsdel		0,11(2,409)			-0,29(-6,593)
Bosted			0,09(2,086)		
Ledighet-menn	-0,14(-3,343)				
Ledighet-kvinner					0,09(1,965)
R ²	0,11	0,03	0,07	0,16	0,12

¹ De uavhengige forklaringsfaktorene har disse verdiene: Kjønn: Mann=1, kvinne=0; Fødselsår: 1931-1974; Hovedforsørger: 1=ja, 0=nei; Barn:Har barn=1, Ikke barn=0; Nervøse plager: 1=ofte, 2=av og til,3=aldri; Begrensning i arbeidsevnen p.g.a. sykdom eller funksjonshemming: 1=i høy grad, 2=i noen grad, 3=ikke i det hele tatt; Har forsøkt å få arbeid:1=ja,2=nei; Arbeidsinvolvering:Indeks: 6=høyest skåre, 0=lavest skåre; Sosialhjelpsmottaker: 1=ja, 0=nei; Landsdel:1=Oslo,Akershus,2=Østlandet ellers, 3=Agder,Rogaland,4= Vestlandet,5=Trøndelag,6=Nord-Norge; Bosted:spredtbygde strøk,2=200-1999 bosatte, 3=2000-19999 ",4=20000-99999 ",5=100000> bosatte; Ledighetsnivå menn 1991:prosent; ledighetsnivå kvinner 1991:prosent.

langtidsledighet. Likevel må vi konkludere at det er en stor spennvidde i ledighetsmønstre (hvorav vi bare har identifisert fem åpenbare). Vi finner ikke noen entydig sammenheng mellom de etablerte mønstre og andre kjennetegn ved de arbeidsløse. Det understreker det håpløse i å lete etter noen arbeidsløshetssyndrom eller felles kjennetegn blant langtidsarbeidsløse. En del av dem har en livssituasjon som ikke trenger å avvike så meget fra normalt lønnsarbeid, mens andre muligens er i ferd med å bli utstøtt fra arbeidsmarkedet pga. sykdom.

Mange ledige i arbeid etter 1 1/2 år

I løpet av den undersøkte perioden kommer mange av de langtidsarbeidsløse i lønnet arbeid. Men her må tilføyes at for mange omfatter det midlertidig arbeid. Og 4 av 10 som har funnet et arbeid, frykter at de vil miste arbeidet igjen (Halvorsen 1993,

Halvorsen 1994, jf. Colbjørnsen 1995). Vi har ikke kartlagt det totale forløpet av ledigheten. En del personer var fortsatt arbeidsløse etter ca. 1 1/2 år, mens andre var i fast eller midlertidig arbeid. 38 prosent av menn og 43 prosent av kvinner var i midlertidig arbeid/vikariat etter tilsvarende tid. Noen hadde startet for seg selv, mens andre var under attføring. Det var imidlertid svært få som 18 måneder etter de ble plukket ut til intervju var på en varig trygdeordning, som f.eks. uførepensjon.

Av restutvalget som vi har opplysnin-gen om var det etter 1 1/2 år 44 av de som var arbeidsløse som oppgav at de ikke var aktive arbeidssøkere. Av disse var det 12 personer som trolig ikke/sikkert ikke/ikke visste om de ville bli aktive arbeidssøkere igjen. Det utgjør bare 2,4 prosent av restutvalget, eller 5,2 prosent av de som fortsatt var arbeidsløse ved andre intervju.

Konklusjon

Det er ingen entydig sammenheng mellom ledighetsmønstre og andre kjennetegn ved de langtidsledige. Det peker mot det håpløse i å lete etter noe arbeidsløshetssyndrom eller felles kjennetegn ved langtidsledige og ledighetskarrierer. Våre data viser dessuten at det er lite fruktbart å opere-re med en skarp todeling mellom personer i arbeid og arbeidsløse. Det henger sammen med at det er så utbredt blant ledige å delta i opplæ-ringstiltak og tiltak i regi av arbeids-markedsetaten (som ofte er et vil-kårskrav for å motta dagpenger) eller å ha alternative gjøremål som utdan-ning og omsorgsarbeid. Vi har også vist at det veksles mellom arbeidsløs-het og perioder i arbeid. Det henger sammen med at mye arbeid er mid-lertidig eller er vikariater. Selv om ledige periodevis er utenfor arbeids-styrken (i utdanning eller omsorgsar-beid), er det ytterst få som er blitt varig utstøtt av arbeidsmarkedet i den perioden vi har sett på her.

Litteratur

Colbjørnsen, Tom (1995): *Mestring, tilgjenge-lighet og marginalisering: langtidslediges kontakt med arbeidsmarkedet*, Rapport 1995:3, Oslo: Arbeidsdirektoratet.

Halvorsen, Knut (1993): *Kommer langtids-arbeidsløse tilbake i lønnet arbeid?* Samfunnsspeilet 2/1993.

Halvorsen, Knut (1994): *Arbeidsløshet og arbeidsmarginalisering - levekår og mestring*, Oslo: Universitetsforlaget.

Hernæs, Erik og Steinar Strøm (1994): *Fra ledighet til jobb*, SNF-arbeidsnotat 28/1994, Oslo: SNF.

Knut Halvorsen er førsteamanuen-sis ved Høgskolen i Oslo, Avdeling for økonomi, kommunal og sosialfag, og arbeider for tiden ved Social Policy Research Centre i Sydney, Australia.